

В. Ю. Бабаєв

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН

У статті розглянуто такі концептуальні моделі економічного розвитку, як модель лінійних стадій розвитку (зростання), теоретична модель структурних трансформацій, неокласична модель вільного ринку, модель ендегенного зростання, теорія сталого розвитку, інноваційна та інвестиційна моделі економічного розвитку, концепція «економіки знань», прискореного та наздоганяючого економічного зростання та ін. Визначено, що сучасним теоретичним продовженням концепції сталого розвитку є теоретична модель циркулярної економіки.

Встановлено, що одним зі світових економічних трендів сьогодні є розвиток шерингової економіки. Економіка спільної участі (шерингова економіка) розглядається як складна соціально-економічна система, що базується на спільному використанні наявних ресурсів. Концепція шерингової економіки є проявом формування нової економічної системи глобального масштабу. Принципи шерингової економіки за формою близькі до ідей кооперативної діяльності, проте рушійні сили і спрямування цих концепцій кардинально різні.

Зазначається, що сьогодні в планетарному масштабі мають місце процеси демонтажу капіталістичної економічної системи і трансформації економічних відносин у напрямі становлення нової економічної системи. Відбувається руйнування основ капіталістичного типу відносин (держави, елементів громадянського суспільства, приватної власності та ін.) і закладення основ нового світового порядку. Концепція шерингової економіки підтверджує вказану тенденцію, зокрема, змінюється роль власників ресурсів і факторів виробництва, змінюється спосіб і принципи привласнення створеного продукту, прагматичні мотиви і стимули економічної діяльності замінюються на ірраціональні дії під впливом вражень тощо.

Ключові слова: економічний розвиток, модель економічного розвитку, циркулярна економіка, шерингова економіка.

Бабаєв В. Ю. Современные теоретические модели экономического развития стран.

В статье рассмотрены такие концептуальные модели экономического развития, как модель линейных стадий развития, теоретическая модель

структурных трансформаций, неоклассическая модель свободного рынка, модель эндогенного роста, теория устойчивого развития, инновационная и инвестиционная модели экономического развития, концепция «экономики знаний», ускоренного и догоняющего экономического развития и др. Акцентируется, что современным теоретическим продолжением концепции устойчивого развития является теоретическая модель циркулярной экономики.

Установлено, что одним из мировых экономических трендов сегодня является развитие шеринговой экономики. Совместное потребление (шеринговая экономика) рассматривается как сложная социально-экономическая система, основанная на совместном использовании имеющихся ресурсов. Концепция шеринговой экономики является проявлением формирования новой экономической системы глобального масштаба. Принципы шеринговой экономики по форме близкие к идеям кооперативной деятельности, однако движущие силы и направления этих концепций кардинально разные.

Отмечается, что сегодня в планетарном масштабе имеют место процессы демонтажа капиталистической экономической системы и трансформации экономических отношений в направлении становления новой экономической системы. Происходит разрушение основ капиталистического типа отношений (государства, элементов гражданского общества, частной собственности и др.) и заложение основ нового мирового порядка. Концепция шеринговой экономики подтверждает указанную тенденцию, в частности, меняется роль владельцев ресурсов и факторов производства, меняется способ и принципы присвоения созданного продукта, прагматичные мотивы и стимулы экономической деятельности заменяются на иррациональные действия под влиянием впечатлений и т.д..

Ключевые слова: экономическое развитие, модель экономического развития, циркуляционная экономика, шеринговая экономика

Babaiev Valerii. Modern theoretical models of economic development of countries.

The article considers such conceptual models of economic development related to specific historical and socio-economic conditions as the model of linear stages of development (growth), theoretical model of structural transformations, neoclassical model of free market, model of endogenous growth, theory of sustainable development, innovative and investment models of economic development, the concept of “knowledge economy”, accelerated and catching up with economic growth, etc. It is determined that the modern theoretical

continuation of the concept of sustainable development is the theoretical model of circular economy.

It is established that one of the world economic trends today is the development of the sharing economy. The participatory economy (sharing economy) is seen as a complex socio-economic system based on the sharing of available resources. The concept of sharing economy is a manifestation of the formation of a new economic system on a global scale. The principles of the sharing economy are similar in form to the ideas of cooperative activity, but the driving forces and directions of these concepts are radically different.

It is noted that today on a planetary scale there are processes of dismantling the capitalist economic system and the transformation of economic relations in the direction of the formation of a new economic system. The foundations of the capitalist type of relations (the state, elements of civil society, private property, etc.) are being destroyed, and the foundations of a new world order are being laid. The concept of sharing economy confirms this trend, in particular, the role of owners of resources and factors of production is changing, the way and principles of appropriation of the created product are changing, pragmatic motives and stimuli of economic activity are replaced by irrational actions under the influence of impressions.

Key words: economic development, model of economic development, circular economy, sharing economy

Постановка проблеми. Нові умови суспільного життя, які склалися на початку 21-го сторіччя і характеризуються кардинальною перебудовою всіх сфер суспільних відносин, вимагають перегляду теоретичних концепцій з метою пояснення нових економічних і соціальних феноменів і формування відповідних моделей розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теоретичного осмислення факторів і проявів економічного зростання та формування моделей економічного розвитку на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій розглядали у своїх працях Гальчинский А., Зварич І., Компанієць В., Кукса В. М., Латинін М., Міщук О., Руда М. В., Рудь Ю., Савченко Н., Тимошенко І., Трофимова В., Федулова Л., Філіпенко А., Штулер І., Яременко О. та ін. Проте, зміни у глобалізованому соціально-економічному просторі, які мають місце починаючи з 2019 року, вимагають продовження досліджень у цьому напрямку.

Метою статті є здійснення критичного аналізу існуючих теоретичних моделей економічного розвитку сучасних країн і виявлення перспективних напрямів наукових пошуків у цьому напрямі.

Основні результати дослідження. До сучасних економічних теорій економічного розвитку національної економіки вчені відносять теорію лінійних стадій розвитку (зростання), теорію структурних трансформацій, теорію зовнішньої залежності, неокласичну модель вільного ринку, теорію ендогенного зростання і теорію сталого (стійкого) розвитку [5]. Слід відмітити, що ці теоретичні концепції відносяться до капіталістичної та посткапіталістичної економічних систем, які за своєю сутністю мають численні протиріччя і обмеження.

В сучасній економічній науці вчені виділяють такі моделі економічного розвитку, що пов'язані з конкретними історичними і соціально-економічними умовами:

1. Модель лінійних стадій розвитку (зростання), яка ґрунтується на тому, що відкрита економічна система (інтегрована у світову систему взаємозв'язків) у процесі розвитку має пройти такі етапи, як: традиційне суспільство; визрівання передумов для ривка; ривок до самопідтримуючого зростання; перехід до технологічної зрілості; ера масового споживання [9]. Слід відмітити, що така теоретична модель більшою мірою спрямовує державну економічну політику на наздоганяючий тип розвитку і містить латентну ідею зовнішньої координації.

2. Теорія структурних трансформацій містить положення щодо перебігу процесів переходу від аграрної до індустріальної моделі економічного розвитку. Вчені слушно наголошують, що модель не враховує технічний прогрес, надлишок робочої сили в аграрному секторі та повну зайнятість у промисловості та припускає функціонування в промисловому секторі конкурентного ринку праці до того часу, поки не буде вичерпано надлишок робочої сили в сільському господарстві [9].

3. Неокласична теорія вільного ринку базується на постулатах лібералізації економіки, її зовнішньої відкритості, приватизації власності, інституційної перебудови та ін.. [9]. Слід відмітити, що дана теоретична

концепція не пояснює «провали» або неспроможності ринку і за своєю сутністю є теоретичним підґрунтям для перерозподілу економічних ресурсів і результатів на користь суб'єктів з більшим економічним впливом. Орієнтація економічної політики на реалізацію цієї моделі загострює проблеми циклічності економічного розвитку і збільшує до критичних меж соціальну напругу.

4. Теорія ендогенного зростання полягає в орієнтації на внутрішні чинники і механізми господарського розвитку і передбачає залучення в господарський оборот внутрішніх ресурсів, які здатні забезпечити необхідні стартові умови економічного зростання і підтримати їх оптимальні темпи у довгостроковій перспективі [9]. Данна теоретична модель може бути успішно реалізована у економічно самодостатніх країнах або регіонах, проте, активізація процесів глобалізації й інформатизації нівелюють можливості цієї моделі.

5. Теорія сталого розвитку передбачає органічне поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та ресурсно-екологічної збалансованості для досягнення економічного зростання [5].

6. Концепція гомеостазу економічної системи є спробою обґрунтувати теоретичні можливості незмінності внутрішнього середовища економічної системи країни при досить значному коливанні умов зовнішнього середовища [9]. Слід зазначити, що дана концепція є на стадії формування.

Окрім зазначених теоретичних концепцій вчені виділяють ще такі теоретичні моделі:

1. Інноваційна модель економічного розвитку.
2. Інвестиційна модель економічного зростання.
3. Модель «економіки знань» (у результаті запровадження знань разом з ефективним використанням природних ресурсів, капіталу і праці досягається розвиток національної економіки).

4. Модель прискореного економічного зростання (передбачає інвестиційно-інноваційне технологічне оновлення і структурну модернізацію національної економіки за рахунок нарощування інвестицій та випереджального розвитку наукомістких галузей і машинобудування).

5. Модель наздоганяючого економічного зростання (зростання шляхом імпорту технологій та використання дешевої робочої сили, орієнтація на стимулювання імпортозаміщуючих галузей економіки).

6. Модель структурно-інноваційного економічного зростання.

7. Модель всеосяжного розвитку [5].

Перелічені моделі за своєю сутністю є теоретичною основою національної та регіональної економічної політики і не спрямовані на пояснення глибоких рушійних сил сучасної економіки.

Сучасним теоретичним продовженням концепції сталого розвитку є теоретична модель циркулярної економіки.

Циркулярна економіка є новою економічною моделлю, в якій акцент робиться на повторне використання матеріалів, а також на створення доданої вартості за допомогою послуг та інтелектуальних рішень. Циркулярна економіка передбачає, що ланцюг створення вартості організований так, що виходи одного ланцюга стають входами для іншого, знижуючи залежність від нових видів сировини [1, с. 149].

Впровадження моделі циркулярної економіки, економіки замкненого циклу (від англ. Circular economy), яка базується на відновленні, повторному застосуванні ресурсів, і, навіть, перетворенні відходів на ресурс, Н. Савченко вважає найбільш вдалим шляхом до стійкого економічного зростання через збереження ресурсів і матеріалів [6, с. 110].

Науковці М.В. Руда та Я.В. Мирка термін «циркулярна економіка» розуміють як регенеруючу та відновлювальну за метою модель економіки, що прагне підтримувати продукцію, компоненти та матеріали у найвищій їх корисності, ефективності та цінності [4, с. 109].

У циркулярній економіці обсяги відходів зводяться до мінімуму на всіх етапах виробництва, а інновації застосовуються протягом усього ланцюга створення вартості, на відміну від домінуючої практики пошуку рішень на кінцевих стадіях життєвого циклу продукції [8, с. 122]. Основною ідеєю циркулярної економіки є не просто утилізація, а глобальний екодизайн [8, с. 125].

Сьогодні одним зі світових економічних трендів є розвиток шерингової економіки (англ. Sharing economy). На ідеях шерингу, тобто спільного користування ресурсами, будується нова світова соціально-

економічна система. Цей тренд передбачає не лише узгодження попиту та пропозиції за допомогою використання сучасних технологій, а й зміну концепції споживання [7, с. 173].

Економіка спільної участі (шерингова економіка) може розглядатись як складна соціально-економічна система, що базується на спільному використанні наявних ресурсів. Шерингову економіку можна назвати відносно новим явищем, адже обговорення можливого створення такої системи розпочалось ще в минулому столітті, проте її активне створення відбулося після розвитку віртуальних та цифрових технологій. Операції в шеринговій економіці здійснюються завдяки спеціалізованим онлайн-платформам, які здатні об'єднати певні спільноти на основі спільних зацікавлень [3, с. 25].

Економічна сутність поняття шерингової економіки (економіки спільної участі) розкривається в можливості отримання додаткового доходу або скорочення витрат від передання в тимчасове користування речей, благ і послуг [2, с. 71].

Сутність шерингової економіки (економіки спільного доступу) полягає у створенні спільного товару чи надання послуги, у тому числі в тимчасове користування активів, із найменшими витратами, ґрунтуючись на принципах рівності, взаємодопомоги та взаємовиручки учасників [2, с. 71].

Слід зазначити, що концепція шерингової економіки є проявом формування нової економічної системи глобального масштабу, а концепція циркулярної економіки є логічним продовженням ідей сталого розвитку. Принципи шерингової економіки за формою близькі до ідей кооперативної діяльності, проте рушійні сили і спрямування цих концепцій кардинально різні.

Висновки. Сьогодні в планетарному масштабі мають місце процеси демонтажу капіталістичної економічної системи і трансформації економічних відносин у напрямі становлення нової економічної системи. Відбувається руйнування основ капіталістичного типу відносин (держави, елементів громадянського суспільства, приватної власності та ін.) і закладення основ нового світового порядку. Концепція шерингової економіки демонструє вказану тенденцію, зокрема, змінюється роль власників ресурсів і факторів виробництва,

змінюється спосіб і принципи привласнення створеного продукту, прагматичні мотиви і стимули економічної діяльності замінюються на ірраціональні дії під впливом вражень тощо. В цих умовах вкрай важливим є глибоке вивчення процесів трансформації глобалізованої економічної системи і формування теоретичної концепції всебічного пояснення і опису нових реалій і проявів економічних відносин.

Список бібліографічних посилань

1. Зварич І. (2016). Глобальна циркулярна економіка як засіб побудови нового екологічно стійкого суспільства. *Світ фінансів*. Вип. 4. С. 148–155.
2. Кукса В. М. (2018). Економіка спільного споживання – нова система цінностей і довіри. *Фінансовий простір*. № 2. С. 71–79.
3. Руда М. В., Ільницький В. С. (2020). Свідоме споживання як основний фактор розвитку економіки спільної участі. *Інфраструктура ринку*. Випуск 43. С. 24–28.
4. Руда М. В., Мирка Я. В. (2020). Циркулярні бізнес-моделі в Україні. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1. С. 107–121.
5. Рудь Ю. Л. (2017). Всеосяжний розвиток як нова модель економічного розвитку національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. Випуск 13-1. С. 237–244.
6. Савченко Н. (2018). Циркулярна економіка як світовий тренд: вплив на державну політику зайнятості населення. *Актуальні проблеми державного управління*. Вип. 2. С. 109-113.
7. Савченко Н. В. (2020). Механізми формування та реалізації сервісно-орієнтованої державної політики у сфері зайнятості населення в Україні : дис. ... д-ра наук з держ. упр. Харків, 495 с.
8. Тимошенко І. П., Дронова О. Л. (2018). Циркулярна економіка для умов України. *Формування ринкових відносин в Україні*. № 9. С. 120–127.
9. Штулер І. Ю. (2016). Еволюція теорій економічного розвитку у сучасному вимірі знань. URL : <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/45.pdf> (дата звернення: 06.10.2020 р.).

References

1. Zvarych I. (2016). Hlobalnena tsyrkulyarna ekonomika yak zasib pobudovy novoho ekolohichno stiykoho suspilnystva [Global circular economy as a means of building a new environmentally sustainable society]. *Svit finansiv*. Vyp. 4. 148-155. [in Ukrainian]

2. Kuksa V. M. (2018). *Ekonomika spil'noho spozhyvannya – nova systema tsinnostey i doviry* [The economy of shared consumption is a new system of values and trust.]. *Finansovyy prostir*. № 2. 71-79. [in Ukrainian]
3. Ruda M. V., Il'nyts'kyy V. S. (2020). *Svidome spozhyvannya yak osnovnyy faktor rozvytku ekonomiky spil'noyi uchasti* [Conscious consumption as a major factor in the development of a participatory economy]. *Infrastruktura rynku*. Vypusk 43. 24-28. [in Ukrainian]
4. Ruda M. V., Myrka YA. V. (2020). *Tsyrukulyarni biznes-modeli v Ukrayini* [Circular business models in Ukraine]. *Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukrayini: etapy stanovlennya ta problemy rozvytku*. №. 1. 107-121. [in Ukrainian]
5. Rud' YU. L. (2017). *Vseosyazhnyy rozvytok yak nova model' ekonomichnoho rozvytku natsional'noyi ekonomiky* [Comprehensive development as a new model of economic development of the national economy]. *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi*. Vypusk 13-1. 237-244 [in Ukrainian]
6. Savchenko N. (2018). *Tsyrukulyarna ekonomika yak svitovyy trend: vplyv na derzhavnu polityku zaynyatosti naseleennya* [Circular economy as a global trend: the impact on public employment policy]. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*. Vyp. 2. 109-113. [in Ukrainian]
7. Savchenko N. V. (2020). *Mekhanizmy formuvannya ta realizatsiyi servisno-oriyentovanoi derzhavnoi polityky u sferi zaynyatosti naseleennya v Ukrayini* [Mechanisms of formation and implementation of service-oriented state policy in the field of employment in Ukraine] : dys. ... d-ra nauk z derzh. upr. Kharkiv, 495. [in Ukrainian]
8. Tymoshenko I. P., Dronova O. L. (2018). *Tsyrukulyarna ekonomika dlya umov Ukrayiny* [Circular economy for the conditions of Ukraine]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*. №9. 120-127. [in Ukrainian]
9. Shtuler I. YU. (2016). *Evolyutsiya teoryi ekonomichnoho rozvytku u suchasnomu vymiri znan* [Evolution of theories of economic development in the modern dimension of knowledge]. URL : <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/45.pdf> (Access date: 06.10.2020) [in Ukrainian]